

GIẢI PHÁP TĂNG NĂNG SUẤT LAO ĐỘNG CHO CÁC DOANH NGHIỆP VIỆT NAM

MAI THANH TÚ*

Xác định năng suất lao động là yếu tố quan trọng trong việc nâng cao năng lực cạnh tranh của doanh nghiệp, nhất là trong bối cảnh hội nhập quốc tế cần thích ứng với nền kinh tế có độ mở cao và có quan hệ trực tiếp về thương mại, đầu tư với các nước, các doanh nghiệp Việt Nam cần phát huy thế mạnh, chủ động tham gia vào thị trường thế giới, từng bước khắc phục khó khăn, thách thức; đồng thời xác định nâng cao năng lực cạnh tranh và có những giải pháp cụ thể nhằm tăng năng suất lao động, tạo thành những lợi thế mới trong hoạt động sản xuất - kinh doanh.

Từ khóa: Năng suất lao động; doanh nghiệp; sản xuất - kinh doanh; giải pháp.

Labor productivity is defined as an important factor for improving competitiveness of enterprises, especially in the context of international integration which requires enterprises to adapt to highly open economies and have direct relationships in trade and investment with other countries. Vietnamese enterprises need to promote their strengths, actively participate in the world market, step by step overcome difficulties and challenges, and at the same time, improve competitiveness and work out specific solutions to increase labor productivity, create new advantages in production and business.

Key words: Labor productivity; enterprise; production and business; solutions.

NGÀY NHẬN: 19/6/2020

NGÀY PHẢN BIỆN, ĐÁNH GIÁ: 22/7/2020

NGÀY DUYỆT: 17/8/2020

1. Thực trạng về năng suất lao động của các doanh nghiệp Việt Nam

Những năm qua, Đảng, Nhà nước ta luôn quan tâm và tạo điều kiện thuận lợi để thúc đẩy phát triển doanh nghiệp (DN). Điều này, được nhấn mạnh tại Hội nghị Trung ương lần thứ Năm (khóa XII), trong Nghị quyết số 10-NQ/TW ngày 03/6/2017 của Ban Chấp hành Trung ương về phát triển kinh tế tư nhân trở thành động lực của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN và

Nghị quyết số 12/NQ/TW ngày 03/6/2017 của Ban Chấp hành Trung ương về tiếp tục cơ cấu lại, đổi mới và nâng cao hiệu quả DN nhà nước. Theo đó, Chính phủ đã ban hành các chính sách, nghị quyết nhằm thúc đẩy sự phát triển nhanh và hiệu quả khu vực DN, như: Nghị quyết số 35/NQ-CP ngày 16/5/2016 về hỗ trợ và phát triển DN đến năm 2020; các Nghị quyết số 19/NQ-CP

* ThS, Công ty TNHH Hải Hà Kotobuki

(nay là Nghị quyết số 02/NQ-CP hàng năm của Chính phủ) về tiếp tục thực hiện những nhiệm vụ, giải pháp chủ yếu cải thiện môi trường kinh doanh, nâng cao năng lực cạnh tranh quốc gia đến năm 2020. Theo đó, bản thân mỗi DN đã có những bước phát triển, đóng góp tích cực vào tăng trưởng ổn định và bền vững của nền kinh tế.

Theo số liệu thống kê của Tổng cục Thống kê, đến cuối năm 2018, số DN đang hoạt động là 714.755 DN, đặc biệt số lượng DN thành lập mới đã tăng nhanh. Từ năm 2016 - 2018, số DN thành lập mới mỗi năm đều trên 100 nghìn DN (năm 2016 có 110.100 DN; năm 2017 có 126.859 DN và năm 2018 có 131.275 DN)¹. Đến nay, đã có khoảng trên 800 nghìn DN, trong đó DN nhỏ và vừa chiếm tỷ trọng 98% và đóng góp tới 45% trong GDP; khu vực này cũng đóng góp khoảng trên 31% tổng số thu ngân sách nhà nước và thu hút hơn 5 triệu lao động².

Xác định năng suất lao động (NSLĐ) là yếu tố quyết định của nền kinh tế và có vai trò quan trọng trong sự phát triển của mỗi DN, thời gian qua, các DN đã chú trọng nâng cao NSLĐ, theo đó, hiệu quả sản xuất - kinh doanh của các DN đã tăng lên rõ rệt, có sự cải thiện đáng kể và Việt Nam hiện là quốc gia có tốc độ tăng NSLĐ cao trong khu vực ASEAN.

Theo báo cáo của Tổ chức Năng suất châu Á (APO, 2019), NSLĐ của Việt Nam trong khu vực giai đoạn 2011 - 2018 tăng bình quân 4,8%/năm. Tỷ lệ tăng NSLĐ của nước ta cao nhất trong các nước ASEAN (Xinh-ga-po: 1,42%/năm; Ma-lai-xi-a: 2%/năm; Thái Lan: 3,2%/năm; In-đô-nê-xi-a: 3,6%/năm; Phi-líp-pin: 4,4%/năm). Đáng chú ý là NSLĐ trong khu vực DN tăng gấp 3 lần mức tăng NSLĐ chung của cả nước (năm 2017, NSLĐ khu vực DN đạt 298,7 triệu/lao động, gấp 3,2 lần mức NSLĐ chung của cả nước), có ý

nghĩa quyết định đến tăng trưởng bền vững của cả nền kinh tế³.

Việc áp dụng công nghệ đã giúp cho các DN đạt hiệu quả năng suất cao hơn. Chẳng hạn như, nhiều DN trong lĩnh vực may mặc đã thực hiện khâu sàng lọc, loại bỏ thao tác thừa không nhận hàng lỗi, không tạo hàng lỗi, dành tối đa thời gian cho sản xuất, đây chính là yếu tố quyết định cho tăng năng suất tại các dây chuyền. Các DN cũng xác định, trình độ và khả năng tổ chức sản xuất có tác động mạnh tới năng suất, đồng thời thực hiện cắt giảm nhân sự ở những bộ phận phục vụ, chuyển đổi ưu tiên cho các khâu sản xuất trực tiếp hàng hóa; tiếp tục đẩy mạnh đầu tư trang thiết bị, chuẩn hóa công việc trong sản xuất dệt may, đổi mới toàn bộ hệ thống nhà xưởng, máy móc, thiết bị hiện đại, quy hoạch chuyên môn hóa sâu, sử dụng các công cụ hỗ trợ về quản lý: 5S; ISO 9001:2015, dịch chuyển sản xuất sang phương thức FOB, đánh giá tiêu chuẩn BSCI... nhằm khẳng định vị thế của DN trong bối cảnh hội nhập sâu rộng.

Tuy nhiên, bên cạnh những kết quả đạt được thì hiện nay, NSLĐ của Việt Nam còn một số bất cập cần giải quyết. Đó là quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế như các ngành công nghiệp, dịch vụ, tài chính, ngân hàng, du lịch của nước ta còn chiếm tỷ trọng thấp; cơ cấu lao động, thay đổi NSLĐ trong nội bộ các ngành tuy theo hướng tích cực nhưng còn chậm, chất lượng nguồn nhân lực còn thiếu và yếu (tỷ lệ lao động đã qua đào tạo còn thấp, thiếu hụt lao động có tay nghề cao); phương tiện thiết bị, công nghệ sản xuất còn lạc hậu; năng lực quản lý, quản trị DN còn hạn chế, còn một số “điểm nghẽn” về cải cách thể chế và thủ tục hành chính... Đặc biệt là đối với khu vực DN tư nhân ở Việt Nam, chất lượng sản phẩm rất khó có thể vươn ra thị trường quốc tế.

2. Nguyên nhân dẫn đến năng suất lao động ở Việt Nam còn thấp

(1) Cơ cấu kinh tế, cơ cấu lao động còn bất hợp lý được xem là nguyên nhân hàng đầu dẫn đến NSLĐ ở Việt Nam còn thấp.

Những năm qua, quá trình chuyển dịch cơ cấu kinh tế của Việt Nam tuy theo hướng tích cực nhưng còn chậm và còn khoảng cách khá xa so với yêu cầu của một nước công nghiệp. Các ngành công nghiệp, xây dựng và dịch vụ, nhất là những ngành dịch vụ mang tính chất “động lực” hay “huyết mạch” của nền kinh tế như tài chính, tin dụng của Việt Nam đang chiếm tỷ trọng thấp trong nền kinh tế.

(2) Việt Nam đang ở trong thời kỳ cơ cấu dân số vàng nhưng chất lượng nguồn nhân lực còn hạn chế.

Hiện tỷ lệ lao động đã được đào tạo có bằng, chứng chỉ thấp, chỉ đạt 23,1%. Việt Nam có thị trường lao động rộng lớn nhưng chất lượng lao động chưa cao, người lao động làm việc trong các nghề đòi hỏi trình độ kỹ năng cao chỉ chiếm tỷ trọng nhỏ, khoảng 11% lao động có trình độ cao; lao động phổ thông và lao động giản đơn chiếm tỷ trọng lớn⁴.

(3) Trình độ công nghệ thấp, lạc hậu.

Các ngành công nghiệp chế biến, chế tạo là ngành dẫn dắt tăng trưởng NSLĐ nhưng tập trung cao ở những sản phẩm xuất khẩu dựa trên nền tảng công nghệ thấp đến trung bình.

Đối với ngành công nghệ cao tập trung ở khu vực có vốn đầu tư nước ngoài lại hoạt động ở khâu lắp ráp, nhập khẩu linh kiện, có giá trị trong nước tương đối thấp. Đồng thời, ngành công nghệ cao chủ yếu tận dụng lao động chi phí giá rẻ, chưa có nhiều tác động lan tỏa đối với khu vực trong nước nên chưa tạo đột phá về tăng trưởng NSLĐ. Đó là chưa kể chuyển dịch cơ cấu lao động tuy diễn ra khá nhanh nhưng lao động

trong khu vực nông, lâm nghiệp và thủy sản hiện nay còn lớn, đa số lao động trong khu vực này là lao động giản đơn, công việc có tính thời vụ, không ổn định nên giá trị gia tăng tạo ra thấp, dẫn đến NSLĐ thấp⁵.

Như vậy, nguyên nhân khiến NSLĐ của Việt Nam thấp chủ yếu do cơ cấu kinh tế chậm chuyển dịch; lao động trong nông nghiệp chiếm tỷ lệ cao; máy móc, thiết bị và quy trình công nghệ còn lạc hậu; chất lượng, cơ cấu và hiệu quả sử dụng lao động chưa đáp ứng yêu cầu... Tất cả các yếu tố này cộng lại khiến tăng trưởng kinh tế vẫn dựa vào chiều rộng, chủ yếu nhờ tăng vốn đầu tư và thâm dụng lao động; đóng góp của năng suất các nhân tố tổng hợp (TFP) còn thấp.

3. Giải pháp nâng cao năng suất lao động của các doanh nghiệp Việt Nam

NSLĐ phản ánh năng lực tạo ra của cái, hiệu suất lao động cụ thể trong quá trình sản xuất và được đo bằng số sản phẩm hay lượng giá trị tạo ra trong một đơn vị thời gian hay lượng thời gian lao động sử dụng để sản xuất ra một đơn vị sản phẩm. Do đó, để thúc đẩy tăng trưởng, cần cải thiện NSLĐ thông qua một loạt các giải pháp về thể chế, chính sách chung cho nền kinh tế và cho khu vực DN nói riêng.

Thứ nhất, cần xác định việc tăng trưởng GDP theo hướng tăng NSLĐ (nghĩa là cần phải nâng cao NSLĐ trong khu vực DN, tức là tăng năng suất nội ngành), tuy đây là một thách thức nhưng đầy tiềm năng để tạo ra tăng trưởng cao, bền vững và nâng cao năng lực cạnh tranh của nền kinh tế. Đồng thời, cần đầu tư có trọng điểm, tập trung thúc đẩy tăng NSLĐ trong ngành công nghiệp, sau đó là nông nghiệp và dịch vụ. Đối với các DN, lựa chọn sản phẩm có lợi thế so sánh, cải tiến công nghệ sản xuất, nâng cao năng lực quản trị vẫn là chìa khóa để tăng NSLĐ.

Thứ hai, các DN Việt Nam cần bắt kịp DN của các nước về NSLĐ, trong đó cần quan tâm và nỗ lực nhiều hơn nữa đối với nâng cao NSLĐ, qua đó chuyển dần theo xu hướng mới và phổ biến ở các nền kinh tế tiên tiến, đó là yếu tố tăng năng suất nội ngành đóng vai trò chủ đạo trong việc tăng năng suất của nền kinh tế.

Ngoài ra, nên tập trung bồi dưỡng cho những người thợ lành nghề để họ có thể giỏi một khâu nhưng biết nhiều vị trí khác, đáp ứng những đơn hàng gấp, đòi hỏi cao về chất lượng sản phẩm và tiến độ giao hàng. Mặt khác, người lao động cần phải biết nhiều vị trí, sử dụng được nhiều phương tiện máy móc hiện đại. Đây là giải pháp để tăng NSLĐ và là động lực cho công nhân hàng say lao động, tiếp tục phấn đấu đưa năng suất cao hơn, đồng nghĩa thu nhập người lao động cũng tăng cao.

Thứ ba, để tăng NSLĐ nhằm thúc đẩy tăng trưởng kinh tế, thay vì kinh tế tăng trưởng phụ thuộc vào thâm dụng lao động, vốn, tài nguyên, đề nghị Chính phủ sớm thành lập Ủy ban Năng suất Quốc gia, trong đó thiết lập một cơ quan thường trực, chuyên sâu về NSLĐ có nhiệm vụ phối hợp các động lực tăng năng suất quốc gia của Việt Nam như Nhật Bản, Hàn Quốc, Xinh-ga-po⁶... đã thực hiện.

Bên cạnh đó, xây dựng và thực hiện thành công Chiến lược quốc gia về nâng cao NSLĐ với mục tiêu chung và cụ thể trong từng giai đoạn; phát động phong trào tăng năng suất trong tất cả các khu vực của nền kinh tế, chọn một số lĩnh vực sử dụng nhiều lao động như may mặc, sản xuất máy móc thiết bị, điện tử... và một số địa phương thực hiện thí điểm, từ đó nhân rộng ra toàn bộ nền kinh tế. Đồng thời, thành lập cơ quan thực thi hiệu quả, thiết lập mục tiêu năng suất và giám sát mục tiêu. Đặc biệt phải có chiến dịch nâng cao

nhận thức về năng suất, sử dụng công cụ nâng cao năng suất...

Thứ tư, trong bối cảnh hiện nay, việc ưu tiên phát triển, chuyển giao khoa học và công nghệ, nhất là các công nghệ hiện đại là yếu tố quan trọng để nâng cao năng suất, chất lượng và sức cạnh tranh của nền kinh tế. Nếu các nội dung như động lực cho sản xuất, công nghệ và đổi mới sáng tạo được coi là yếu tố quyết định, thì việc áp dụng các công nghệ mới nổi như, tiếp cận về việc phát triển nền kinh tế tri thức, kinh tế sáng tạo, kinh tế chia sẻ, kinh tế số... được coi là điều kiện cơ bản để nâng cao NSLĐ. Bên cạnh đó, cần nghiên cứu và phát triển sản phẩm, công nghệ mới, hoặc đưa vào ứng dụng có hiệu quả các phương pháp và công nghệ mới trong hoạt động sản xuất - kinh doanh.

Thứ năm, thúc đẩy cải cách thể chế để phát huy vai trò của các nguồn lực tại những khu vực có khả năng hiệu quả nhất. Tiếp tục thúc đẩy quá trình chuyển đổi cơ cấu kinh tế sang công nghiệp và dịch vụ để nâng cao NSLĐ □

Chú thích:

1. Tổng cục Thống kê. *Sách trắng doanh nghiệp Việt Nam năm 2019*. <http://www.gso.gov.vn>, ngày 10/7/2019.

2. *Một số giải pháp thúc đẩy doanh nghiệp nhỏ và vừa phát triển*. <http://tapchitaichinh.vn>, ngày 18/7/2020.

3. *Năng suất lao động - điểm sống còn với doanh nghiệp Việt*. <http://tthdinf.vn>, truy cập ngày 20/4/2020.

4. *Tỷ lệ lao động qua đào tạo có bằng cấp chỉ đạt 23,1%*. <https://nld.com.vn>, ngày 21/12/2019.

5. *Vi sao năng suất lao động Việt Nam chưa "bằng chị, bằng em"?* <http://mnews.chinhphu.vn>, ngày 06/8/2019.

6. *Hội nghị Cải thiện năng suất lao động quốc gia do Bộ Kế hoạch và Đầu tư tổ chức ngày 07/8/2019, tại Hà Nội*.